

II. Η ΔΥΝΑΜΙΣ ΤΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΟΣ

Οι παράγοντες οι συμβάλλοντες εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς προσωπικότητος, τὰ γνωρίσματα τοῦ εἶδους, τοῦ φύλου, τὰ ἐκ κληρομεκτητοῖς, τὸ περιβάλλον, αἱ τύχαι καὶ ὁ ἀτομικὸς παράγων, διεκρίθησαν εἰς ἔμφυτους, ἐπικτήτους καὶ ἀτομικὸν παράγοντα. 'Η Φιλοσοφικὴ Ἀνθρωπολογία λιαν ἐνωρὶς ἐζήτησε γὰρ καθορίσῃ τὴν δύναμιν ἑκάστου. Αἱ σχετικαὶ γνῶμαι ὑπῆρξαν πλείονες.

'Η Ἑλληνικὴ σρχαιότης προέβαλεν ἐν ἀρχῇ ἐντονώτερον τὸν ἔμφυτον παράγοντα ως ἀποφασιστικόν. Τὸ ἔπος καὶ τὸ δρᾶμα τονίζουν ιδιαιτέρως τὴν κληρονομικότητα. 'Ο Θέογνις, ἐκπρόσωπος τοῦ εὐγενισμοῦ, τονίζει, δτι «διδάσκων οὕποτε ποιήσεις τὸν κακὸν ἀνδρεῖαν»¹. 'Ο Πίνδαρος συμφωνεῖ, δταν παραγγέλλῃ «Γένοιο οἶος ξεσσει μαθὼν»². 'Ο Πλάτων δίδει μεταφυσικὰ στηρίγματα εἰς τὴν ἀντίληψιν ταύτην τονίζων, δτι δ Θεός πλάττων συνέμιξεν ἐν τῇ γενέσει ἄλλων μὲν ἀνθρώπων χρυσόν, ἄλλων ἀργυρὸν καὶ ἄλλων σίδηρον καὶ χαλκόν³.

Στροφὴν εἰς τὴν ἀντίληψιν σημειώνει δ. Σωκράτης μὲ τὴν ἔμμονον προβολὴν τοῦ παράγοντος τῆς παιδείας. Τονίζει, δτι ἡ διδασκαλία μεταβάλλει τὸ πρόσωπον ἀπὸ κακὸν εἰς ἀγαθόν⁴. Ἐνδιάμεσον θέσιν θὰ λάβῃ δ Ἀριστοτέλης δεχόμενος τρεῖς παράγοντας διαμορφώσεως, τὴν φύσιν, τὸ έθος καὶ τὸν λόγον⁵. Πλήρως ὑπὲρ τῆς διδασκαλίας θὰ ταχθοῦν οἱ Στωϊκοὶ στηρίζοντες τὴν γνώμην των εἰς τὴν πεποίθησιν, δτι δ ἀνθρωπος γεννώμενος εἶναι «γραμματεῖον κενὸν» καὶ «χάρτης εὑεργόδες εἰς ἀπογραφὴν»⁶.

'Η νεωτέρα Φιλοσοφία, ἐπηρεασθεῖσα ὑπὸ τῆς Φυσιοκρατίας καὶ τοῦ δόγματος τοῦ καθολικοῦ αἴτιωδους προσδιορισμοῦ (Determinismus), ἐδίδαξεν, δτι οἱ ἐπικτήτοι παράγοντες, περιβάλλον, ἀγωγὴ, εἶναι οἱ ἔχοντες τὴν μεγίστην δύναμιν διαμορφώσεως. Εἰς ἐνίσχυσιν της ἥλθον αἱ βιολογικαὶ θεωρίαι περὶ προσαρμογῆς. Αἱ τελευταῖαι

1. Ἐλεγ. 437.

2. Πυθ. II, 72.

3. Πολιτ. γ' 415 A.

4. «Φημὶ... γελοῖον τὸν λόγον γίγνεσθαι, δταν λέγητε, δτι πολλάκις γιγνώσκων τὰ κακὰ ἀνθρωπος, δτι κακά ἔστιν, δμως πράττει αὐτά, ἔξδν μὴ πράττειν, ὑπὸ τῶν ἡδονῶν ἀγόμενος καὶ ἐκπληγέμενος». Πρωταγ. 355 A - B. «Κακὸς μὲν γάρ ἐκῶν οὐδείς, διὰ δὲ πονηράν ἔξιν τινὰ τοῦ σώματος καὶ ἀπαιδεύτον τροφὴν δ κακὸς γίγνεται κακός». Τίμαιος 86 Δ.

5. «Τρία εἶδη ἀρετῆς. ἔστιν φύσις, έθος, λόγος» Πολιτικά VII, 13.

6. Πλουτάρχου, Περὶ ἀρεοκόντων IV, 11, 1.

εἰς τὰς ἡμέρας μας ἔλαβον τὴν μορφὴν τῆς Ψυχολογίας τῆς Διαγωγῆς (Behaviorismus), καθ' ἥν, δταν γνωρίζω ἢ ρυθμίζω τοὺς δρους περιβάλλοντος, προκαθορίζω μετ' ἀναγκαιότητος τοὺς τρόπους διαγωγῆς τῶν ἀτόμων.

‘Η Ψυχανάλυσις εἰς τὰς ἡμέρας μας ὑπεστήριξεν, δτι ὁ κατ' ἐξοχῆν παράγων διαμορφώσεως τῆς προσωπικότητος εἶναι αἱ ἀτομικαὶ τύχαι. Τὰ συμβάντα τῆς ἀτομικῆς ζωῆς, ίδιᾳ τῆς παιδικῆς καὶ νεανικῆς ἡλικίας, δημιουργοῦν συναφείας καὶ συμπλέγματα προκαλοῦντα μετὰ ταῦτα σταθερούς τρόπους ψυχικῶν ἐκδηλώσεων. ‘Ο Adler ίδιᾳ ὑπερτούζει τὸν παράγοντα.

‘Ο Ἰστορικὸς ‘Υλισμὸς ἐτάχθη ἐπίσης ὑπὲρ τῶν ἐπικτήτων παραγόντων τούτων, δτι ἡ κοινωνικὴ τάξις εἰς τὴν δποῖαν γεννᾶται τις τοῦ διαμορφώνει ἀναγκαίως καὶ προσωπικότητα ἄλλην, εἴτε μεγαλοαστοῦ, εἴτε μέσου ἀστοῦ, εἴτε μικροαστοῦ, εἴτε προλεταρίου.

‘Ἐπι τῶν νεωτέρων τούτων ἀντιλήψεων ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν τὰ ἔξι. ‘Η Φυσιοκρατία καὶ Βιολογισμὸς λησμονοῦν, δτι δυτολογικῶς ὁ ἀνθρωπὸς ἐνέχει στοιχεῖα μὴ ὑπάρχοντα εἰς τὴν σφαῖραν τῆς ὕλης καὶ τῆς ζωῆς. ‘Η συνείδησις καὶ ἡ βούλησις εἶναι ἐν στοιχείον, τὸ δποῖον δὲν πρέπει νὰ παρορᾶται. Ταῦτα δμως ἐμφύτως ἔχουν ἄλλον βαθμὸν πληρότητος εἰς τὰ διάφορα πρόσωπα. Προκειμένου περὶ ὅγιδων ἀτόμων οἱ ἐμφυτοὶ παράγοντες εἶναι οἱ ἀποφασιστικώτεροι. ‘Η ἐπίδρασις τοῦ περιβάλλοντος, τῆς μορφώσεως, ἄλλα καὶ τῆς αὐτοπροσπαθείας δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τὰ δρια τὰ προδιαγραφόμενα ἀπὸ τὰ ἐμφυτα στοιχεῖα.

‘Ο ἀπόλυτος Determinismus τῆς Ψυχολογίας τῆς Διαγωγῆς εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὰ πράγματα. ‘Εάν καθορίσω ἐπακριβῶς δλους τοὺς ἐκ τοῦ περιβάλλοντος, φυσικοῦ καὶ κοινωνικοῦ, ἐρεθισμούς, δὲν δύναμαι νὰ προείπω ποία θὰ εἶναι ἡ μορφὴ συμπεριφορᾶς τοῦ ἀτόμου. ‘Ἐκ τοῦ αὐτοῦ περιβάλλοντος προέρχονται ἄλλα ἀτομα. ‘Εάν εἶναι ἀρκετὰ πρωτότυπα, ἀντὶ νὰ τὸ ἀκολουθήσουν, τὸ κάμνουν νὰ τοὺς ἀκολουθῇ. ‘Ατομα ὑπόσταντα δμοίας τύχας ἀντέδρασαν διαφόρως.

‘Ο ἴσχυρισμὸς τοῦ Ἰστορικοῦ ὕλισμοῦ, δτι Χαρακτηρολογία εἶναι ἡ ἐρευνα τοῦ τρόπου, καθ' ὃν τὸ ἀτομον προσλαμβάνει καὶ ἐγκολποθετεῖ τὴν ἰδεολογίαν καὶ κοσμοθεωρίαν τῆς κοινωνικῆς τάξεως, εἰς τὴν δποῖαν γεννᾶται, εἶναι φευδής. Μεγάλοι καλλιτέχναι, ἐπιστήμονες καὶ πολιτικοί, ὕλισται ἢ ιδεαλισται, φιλελεύθεροι ἢ συντηρητικοί, δύνανται νὰ προέλθουν, ὡς ἡ πεῖρα μᾶς βεβαίον, ἀπὸ ποικιλωτάτας κοινωνικάς τάξεις. Προσέτι ἀπὸ δλας τὰς τάξεις καὶ εἰς δλους τοὺς λαοὺς ἐμφανίζονται προσωπικότητες, αἱ δποῖαι ἀνυψωνται ὑπεράνω τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τόπου, ἐξ οὗ προήλθον, καὶ γίνονται

σύμβολα δι' ολας τὰς ἐποχάς. 'Ο Ιστορικὸς ὄλισμὸς ισχυρίζεται ἐπὶ παραδείγματι, δτὶ δ λόγιος προέρχεται ἀπὸ τὴν τάξιν τῶν ὑπαλλήλων καὶ τῶν μικροστῶν κατὰ σταθερῶς ἀναγκαῖον νόμον. Πρέπει δμῶς νὰ μᾶς ἔρμηνεύσῃ, διατὶ δ μὲν εἰς γίνεται δημιουργὸς λόγιος, δ ἄλλος παραμένει μέτριος, φεῖς ἐκλέγει τὴν ιστορίαν, δ ἄλλος τὴν θρησκείαν ἢ ἄλλον κλάδον πρὸς ἔρευναν τῆς ιστορικῆς ἐξελίξεως.

Ούδεις γνωρίζει πλήρως τὰ ἀποθέματα τοῦ ψυχικοῦ δυναμισμοῦ, τὸν δποῖον φέρει φύσεικαὶ ἀπὸ τὸν δποῖον δύναται γὰρ ἀντλῆ. 'Επισης δέον νὰ σημειωθῇ, δτὶ δι' ἐκάστην ψυχικὴν ἐκδήλωσιν τὸ περιθώριον δυνατοτήτων ἐξελίξεως εἶναι ἄλλο. Μεγαλύτερον φαίνεται τὸ περιθώριον προκειμένου περὶ οἰκειώσεως γνώσεων καὶ ἀπλῶν δεξιοτήτων πραγματοποιηθεισῶν ὑπὸ τοῦ πολιτισμοῦ. Τινὲς τὸ ὑπολογίζουν ως ἀνερχόμενον εἰς 25 %. Τὸ ποσοστὸν τοῦτο δύναται, ἀναλόγως τῶν εὐκαιριῶν μορφώσεως, γὰρ λάβῃ τιμὴν θετικὴν ἢ ἀρνητικήν. 'Ενταθεῖ δμῶς πρόκειται οὐχὶ τόσον περὶ διαμορφώσεως, ἀλλὰ περὶ πλουτισμοῦ ἢ μὴ τῆς μνήμης εἰς τὴν κατάλληλον ἡλικίαν.

Προκειμένου περὶ ἄλλων ψυχικῶν στοιχείων τὸ περιθώριον ἐπηρεασμοῦ τοῦ ἐμφύτου στοιχείου εἶναι λίαν μικρόν. 'Ο Kretschmer σημειώνει, δτὶ ἡ σχέσις ἐμφύτου καὶ ἐπικτήτου στοιχείου, ως ἔδειξαν μελέται ἐπὶ διδύμων ἀδελφῶν, ἔχει ως ἐξῆς¹:

Συναισθηματικὴ διάθεσις 12:1.

Όμιλητικότης 4,7:1.

Ἐνεργητικότης 6,3:1.

Μονωογενεῖς δίδυμοι, ἔαν χωρισθοῦν ἀμα τῇ γεννήσαι τῶν καὶ μεταφερθοῦν ἔκαστος εἰς διάφορον περιβάλλον, τυγχάνοντες διαφόρου ἀγωγῆς, θὰ παρουσιάσουν διαφοράς ως πρὸς τὴν ποσότητα τῶν γνώσεων, τὰς συνηθείας καὶ ἐξωτερικούς τρόπους συμπεριφορᾶς. 'Η δύναμις τῆς νοήσεως δμῶς καὶ δ χαρακτὴρ θὰ παραμείνουν εἰς ἀμφοτέρους οἵ αὐτοί.

III. Η ΠΟΡΕΙΑ ΖΩΗΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΟΣ

A'. ΛΙ ΠΕΡΙΟΔΟΙ ΖΩΗΣ

'Η ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, τόσον ἡ σωματικὴ, δσον καὶ ἡ ψυχικὴ, ἐμφανίζει μίαν πορείαν, διερχομένη ἀπὸ σταθμοὺς ποὺ τὴν χωρίζουν εἰς τρεῖς περιόδους, τὴν τῆς ἐξελίξεως, τὴν τῆς ὀριμότητος καὶ τὴν τῆς ἐνελίξεως.

1. Geniale Meuschen, 5e Aufl. Berlin 1958, σελ. 44.